

Felix Ostrovschi, ZIDIRE ȘI DEVENIRE: CARTIERELE CLUJULUI ÎN ANUL 1937, Cluj-Napoca, Argonaut, 2021, 287 p.

Recenzat de IOANA-TEREZIA POP
Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj
ioana.pop@bjc.ro

Zidire și devenire este rodul preocupărilor de istorie locală ale istoricului și bibliotecarului Felix Ostrovschi. Subiectul de cercetare propus reprezintă o plimbare prin cartierele orașului Cluj în anul 1937. În acest demers, autorul a fost motivat de curiozitate și de dorința de a contribui la o mai bună cunoaștere a istoriei sociale a secolului al XX-lea.

În construirea firului narativ au fost consultate și utilizate surse prezente în epocă, presa interbelică. Astfel, baza documentară este reprezentată de cotidianul politic, economic și social „Națiunea Română”, organ al Partidului Național Liberal, care a circulat în Cluj în perioada 5 aprilie 1935 și 3 aprilie 1938. Precum menționează Ion Hangiu în *Dicționarul presei literare românești 1790-1990*, publicat în anul 1996 la Editura Fundației Culturale Române, acest cotidian promova progresul național și lupta împotriva iredentismului maghiar. În reportajele selectate de Ostrovschi se poate observa acest discurs defensiv al românilor transilvăneni.

Pentru alcătuirea volumului *Zidire și devenire* au fost selectate articole și reportaje, din intervalul primăvară-vară al anului 1937, semnate de trei jurnaliști: Emil Bocșa-Mălin (Milu Mălin), Valentin Strava (pe numele real Gavrilă Pop) și Horia Stanca. Primul, Milu Mălin, absolvent al Facultății de Drept din Cluj, a colaborat de-a lungul vieții la mai multe gazete („România Nouă”, „Națiunea Română” sau „Curentul”), iar în intervalul 1940-1942, a activat ca judecător la Câmpia Turzii. Strava a fost student la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, s-a remarcat ca traducător al

poeziilor lui Ady Endre și a colaborat la un număr mare de publicații. Ultimul ziarist a activat ca traducător, memorialist, cronicar și a avut o amplă activitate de jurnalist (a colaborat cu ziare precum „Națiunea”, „Națiunea Română” sau „Sfarmă-Piatră”).

Ostrovschi motivează alegerea acestui tip de sursă, reportajul ca gen de informare, datorită faptelor actuale adunate în urma unor investigații și observații, la fața locului, realizate de către jurnaliști. Aceștia au fost ajutați în construirea materialului pentru presă, pe alocuri, și de mărturiile sau discuțiile avute cu diferiți locuitori ai cartierelor Clujului. Cititorul este transpus astfel în atmosfera orașului de pe Someș, cu doi ani înainte de începerea celui de-al Doilea Război Mondial, unde se familiarizează cu străzile, cartierele, preferințele locuitorilor, dar și cu instituțiile și clădirile reprezentative ale urbei. Deși poate fi utilizat ca izvor în cercetarea istorică, totuși reportajul prezintă și o serie de limite. Astfel, trebuie ținut cont de următorii factori: subiectivismul jurnalistului, existența unui anumit tipar ideologic pe care ziarul îl urmează sau posibilitatea ca informațiile observate pe teren să nu fie verificate pentru veridicitate și exactitate de către jurnaliști.

Volumul este, de fapt, o antologie de reportaje. Articolele de ziar, compilate, sunt redactate ca atare, fără comentarii sau adnotări. Metoda de lucru adoptată de Ostrovschi plasează volumul în rândul surselor primare, a izvoarelor, utile cercetătorilor interesați de secolul al XX-lea, în general, sau de

istoria locală și a perioadei interbelice, în particular.

Cercetarea se deschide cu o foarte scurtă *Introducere* în care autorul anunță subiectul, motivația și sursele utilizate, urmată de 37 de capitole și încheiată cu *Concluziile* sau *Sfârșitul anchetei*. Din cele 37 de capitole, aproximativ jumătate sunt rezervate analizei vieții din cartierele periferice, iar cealaltă jumătate este alocată analizei vieții tumultuoase din centrul orașului de pe Someș.

Pentru anul 1937, cei trei reporteri vorbesc de cele aproximativ 20 de *cartiere* ale Clujului: Iris, Bulgari, Someșenii-noi, colonia Someșeni, Fluturi, Silaghi, Andrei Mureșanu, Hajungar (Hajongard/Házsongárd), colonia Peteanu, Făgețel, Sin-uța, Mănăștur, Între ape, Donath, Grigorescu, Cetățuia, Cordoș, Dâmbul Rotund și zona gării. Pentru perioada interbelică, când reportajele au fost create, termenul „cartier” desemnează un loc (Între Lacuri, Cetățuia), un grup etnic (Bulgari), sau numește un sat anexat Clujului (Mănăștur). Așa cum sublinia și Vasile Mitrea în volumul *Cluj-Napoca, un oraș în mișcare*, apărut la editura Tribuna, în Cluj-Napoca, în anul 2009, abia după anul 1960 se poate vorbi la Cluj de cartiere, și anume, mai multe complexe de locuire grupate, care pun la dispoziția populației în creștere un fond locativ amplu.

Din reportaje se deduce că periferia, cartierele, care se dezvoltă din imediata vecinătate a centrului și care se succed, poartă amprenta românilor. Chiar dacă unele au fost înființate de maghiari, cum ar fi cartierul Iris locuit inițial de *hoștezeni*, treptat elementul românesc prevalează. Românii vin și se instalează în zona orașului Cluj, din satele din apropiere, pentru a-și găsi un rost, pentru a munci în fabrici, instituții sau în comerț. Autohtonii sunt ilustrați într-o alură pozitivă de oameni muncitori, în contrast cu maghiarii cărora li se atribuie obiceiuri degradante cum ar fi propaganda politică comunistă sau beția.

Cartierele sunt prezentate într-o notă optimistă, sunt locurile care se dezvoltă, în care locuitorii se sprijină reciproc. Totodată, este locul unde se naște și se construiește un spirit naționalist. În toate cartierele se dorește ridicarea de școli și biserici, adevărate elemente de construire a identității naționale. Pentru a susține dezvoltarea optimă a locuirii, se cerea edililor clujeni pietruirea străzilor, extinderea transportului în comun, introducerea apei, a canalizării și a iluminatului electric. Se mai observă că unele cartiere sunt la poli opuși în privința curățeniei și a bunăstării. Dacă în Iris, Bulgari sau Someșeni era întâlnită o sărăcie generalizată, de cealaltă parte se aflau cartierele Andrei Mureșanu sau Grigorescu care s-au dezvoltat armonios, în care prosperitatea se putea observa prin arhitectura caselor, a existenței unui plan urbanistic.

Centrul orașului era format din următoarele zone sau componente cheie: parcul, strada slugilor sau George Barițiu, drumul studenților și cafeneaua New York, strada Regina Maria, Piața Unirii, piața Carolina, parcul din Piața Ștefan cel Mare, strada Regele Ferdinand, piața din spatele poștei, zona Casei Învățătorilor, Piața Mihai Viteazul, strada Dragalina, piața de vechituri și mănăstirea ortodoxă de pe strada Avram Iancu. Centrul era perceput ca un spațiu aristocratic, loc de întâlnire, taifas și viață de noapte, pol al culturii, spațiu unde se fac cumpărăturile datorită piețelor (Piața Mihai Viteazul și piața de vechituri) și a diverselor magazine, dar este perceput și ca refugiu în zilele toride de vară datorită parcurilor, iar vara este deplânsă lipsa studenților care animă viața urbei. Deși ar trebui să fie punctul de referință, este considerat, pe alocuri, precum o *nenorocire edilitară*. Edilii Clujului sunt învinuiți deoarece nu s-au (pre)ocupat să amenajeze și să îmbunătățească aspectul și circulația în unele zone centrale ca Cetățuia, strada Ferdinand sau Dragalina, parcul din Piața Ștefan cel Mare, cel din

spatele poștei sau terenul din spatele Casei Învățătorilor.

Este interesant de observat că reportajele sunt construite potrivit unui tipar, cel pe care îl promova cotidianul „Națiunea Română” și perioada interbelică. Mai exact, se conturează imaginea pozitivă a faptelor și conduitei românilor în contrast cu ceilalți, maghiarii, care în perioada interbelică promovau mișcarea istorică iredentistă maghiară. La fel este redată și imaginea periferiei, unde românii erau majoritari, într-o notă favorabilă. Când, de fapt, realitatea indica opusul, centrul era net superior dacă ne raportăm la dotări, nivel de trai și la existența unui plan urbanistic coerent. O analiză a reportajelor din acest punct de vedere, dar și o expunere care să familiarizeze cititorii cu noțiunea de cartier în perioada interbelică, ar fi fost potrivită în introducerea realizată de Ostrovschi la *Zidire și devenire*.

Zidire și devenire: cartierele Clujului în anul 1937 este o apariție editorială utilă datorită problematicii pe care o abordează și a surselor pe care le face cunoscute. Prin lecturarea volumului, ni se răspunde la întrebarea „cum se trăia în orașul Cluj în anul 1937?”, potrivit viziunii a trei jurnaliști din presa interbelică. Totodată, ni se aduce în față o antonimie. De aproximativ 100 de ani, unele aspecte în orașul de pe Someș au stagnat ori s-au menținut în aceeași notă (amenajarea parcului din spatele Operei, studenții care animă viața orașului și afacerile imobiliare profitabile), dar, în cea mai mare parte, se observă o evoluție benefică locuirii. În final, cartea propusă de Felix Ostrovschi poate fi un punct de pornire pentru istorici (și nu numai), dar și o lectură agreabilă pentru clujeni sau curioși de orice proveniență.